

Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesinde Dinî Değerlerin Önemi*

Naci KULA*

Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesinde Dinî Değerlerin Önemi

Özet ► Gün geçtikçe hızla artan kadına şiddet olgusu, farklı disiplinler açısından incelenerek nedenleri ve çözüm yolları üzerinde durulması gereken bir konu haline gelmiştir. Kadına şiddetin nedenleri arasında biyo-psiko-sosyal ve ekonomik birtakım nedenler ileri sürülmekle birlikte en temel nedenin kadına bakış olduğu söylenebilir. Bu noktada sağlıklı ve olumlu bir bakış açısının sağlanabilmesinde dinî değerlerin önemli bir rolü bulunmaktadır. Çünkü din, insana varoluş içinde kendini bir yere yerleştirmeye imkân veren başvuru çerçeveleri hazırlar, bu açıdan din, realiteyi yorumlayarak bir fonksiyonu da yerine getirir, ayrıca insana hayatı için rehberlik yapar. Dinler bu fonksiyonları çerçevesinde mensuplarını belirli değer perspektiflerini izlemelerini teşvik ederler. Dinin değerleri, inançları, ritüelleri, duyguları, ahlaki kodları ve toplumu birleştirici özelliği nedeniyle pek çok insan belirli değer önceliklerini genelde dinde bulur. Çünkü değerler, insana özgü, insanı insan yapan ve onu diğer canlılardan ayıran bir özellik taşıır. Değerler bireye, doğru bilme, doğru düşünme, doğru değerlendirmesinde doğru eylem içinde olduğunu görebilmesinde yardımcı olmaktadır. Dinî değerler ise yapısı gereği bireyin tutarlı davranışlar ortaya koymasında ve sağlıklı bir ilişki tarzı gerçekleştirmesinde önemli bir rol oynar. Sağlıklı bir toplum yapısı oluşturmada ve insanlar arası ilişkileri geliştirmede dinî değerler belirleyici bir özelliğe sahiptir. Bu nedenle kadına yönelik şiddetin önlenmesinde yaratandan ötürü yaratana sevmeye, kadınların eş olarak yaratıcının bize bahsettiği bir emanet olduğu, onlara merhamet ve şefkatle davranmak gerektiğini ve onlara adaletli davranmada sorumlu olduğumuzu belirten bazı dinî değerler önemli bir rol oynar. Biz bu makalede yukarıda bahsettiğimiz dinî değerlerin kadına şiddetin önlenmesindeki önemine değineceğiz.

Anahtar kelimeler: 1.Kadın, 2.Şiddet, 3. Önleme, 4.Değer, 5.Dinî Değer

The Importance of Religious Values for The Prevention of Violence Against Women

Abstract ► The rapidly increasing cases of violence against women have become an issue that should be examined and explored by different disciplines. Although there are several bio-psycho-social and economic reasons, the most fundamental

* Bu çalışma, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Kadın Araştırmaları ve Uygulama Merkezi tarafından 6- 8 Mart 2012 tarihleri arasında düzenlenen 1. Kadın Araştırmaları sempozyumunda sunulan tebliğin makaleye dönüştürülmüş halidir.

* Yrd. Doç. Dr., ESOGÜ İlahiyat Fakültesi.

reason for violence against women seems to be the approach towards woman. At this point, religious values have an important role in the achievement of a healthy and a positive viewpoint. Religion provides reference frame that human beings use in evaluating their existence. In this perspective, religion performs a function of interpreting reality, as well as of guidance for human life. Religions encourage their members to follow the perspectives of particular value within the framework of their functions. Value priorities of many people are shaped by religion because of values, beliefs, rituals, feelings, moral codes, and the unifying feature of religion. The value set of human beings is a feature that distinguishes them from other creatures. Values help individuals to perform right thinking, right action, and right assessment. Religious values perform important role in achieving consistent behavior patterns and healthy relationships. Therefore, religious values have an important role in developing a healthy society and enhancing interpersonal relationships. Hence, some religious values such as loving creatures because of the Creator, regarding woman as a trust bestowed on us, treating them with compassion and mercy play an important role in preventing violence against women. In this article, we will discuss the importance of religious values in the prevention of violence against women

Key words: 1.Woman, 2.Violence, 3.Prevention, 4.Value, 5.Religious value

Giriş

Yaratılmış varlıklar içinde erkek ve kadın, insanı temsil eden ve önemli özellikleri olan iki kişidir. Sahip oldukları özellikleri ile kendi fonksiyonlarını yerine getirmekle birlikte birbirleri ile de ilişki ve iletişim içindedirler. Gerçekleştirdikleri ilişki ve iletişim ile erkek ve kadın sosyal bir varlık olarak bir yandan toplum içinde sosyalleşmekte, diğer yandan da kendi kişilikleri ile birey olarak hayatlarını sürdürmektedirler. Erkek ve kadının, birey ve sosyal bir varlık olma çabası aynı zamanda birbirleri ile olan ilişki ve iletişimlerinin yapısına göre de anlam kazanmaktadır. Sağlıklı bir ilişki ve iletişim söz konusu olduğunda sağlıklı birey ve sosyalleşen kişi olma özelliği kazanılmakta, tersi olduğunda da sağlıklı bir yapı ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle erkek ve kadın arasındaki ilişki ve iletişim onların toplum içindeki konumları ile kişiliklerinin gelişimini önemli ölçüde etkileyeceğinden bu ilişkinin nasıl gerçekleştiği üzerinde durmak uygun olacaktır. İnsanlık tarihine baktığımızda üzümlere ifade etmek gerekir ki erkek kadın arasındaki ilişki ve iletişimin yapısı ve sonuçlarının, kadının aleyhine olduğudur. “Eski çağlarda kadın alınıp satılan bir meta, erkeklerin isteklerine boyun eğen bir dişi olmaktan öteye geçemezdi. Erkek gözünde köleden tek üstün yanı, ona, soyunu sürdürecektir çocuk doğurmasıydı. Örneğin uygarlık beşiği denilen eski Yunan’da kadın, en

çok ikinci sınıf yurttaş konumuna yükselebilirdi. Kocasından ayrı bir hakkı ya da özgürlüğü yoktu. Eski Roma'da ise kadın, babasından kocasına aktarılan bir maldı. İbranilerde olduğu gibi Araplarda da, eski Cermenlerde de zina suçu işleyen kadını, erkeğin öldürme yetkisi vardı. Aziz Paul'un dediği gibi, "*Erkek, kadın için değil, kadın erkek için var olmuştu. Üstelik kadın yasak yemişi Âdem'e yedirerek cennetten kovulmasına neden olmuştu. Dolayısıyla kötülüğü, şeytana uymayı ve ayartıcılığı temsil ediyordu.*"¹ Aynı şekilde İslamiyet'ten önce cahiliye Arapları kız çocuklarının dünyaya geldiği kendilerine müjdelenince utanıyorlar ve yüzleri kap-kara kesiliyordu.² Cahiliye Arapları küçük yaştaki kız çocuklarını diri diri toprağa gömebiliyorlardı.³

Kadına bakışı ortaya koyan ve bugün de geçerli olan şu önyargılar tarih boyunca sürmüştür; "Kadın güçsüzdür, korunmak ister; kadın, içli, duygusal, gözü sulu bir yaratıktır. Gevezedir, sır tutmaz, dedikoducudur. Süse düşkündür ve parayı idare etmesini bilmez. Kadına güven olmaz; vefasızdır. Kadıya yalan, kadına inanılmaz. Saçı uzun aklı kısadır. Kız çocuğu okuyup ta n'olacak, yavuklusuna mektup mu yazacak! Oğlan doğuran övünsün, kız doğuran dövünsün. Oğlanı her karı doğuramaz, er karı doğurur. Kızını dövmeyen, dizini döver. Kadının sırtından sopayı, karnından sıpayı eksik etmeyeceksin"⁴

Toplumlardaki kadına bakışı ifade eden bu yaklaşımların etkisiyle kadına şiddetin, tarih içinde var olan bir olgu olduğunu görmekteyiz. Bu itibarla kadına karşı şiddet, dünyada yaygın olarak görülen ve her ülkede karşılaşılan bir olgudur. Yapılan çalışmalar, dünyada her üç kadından en az birinin dövülmüş, cinsel ilişkiye zorlanmış ya da başka şekilde istismar edilmiş olduğunu göstermektedir. Aile içerisinde kadına karşı şiddet kullanıldığında genellikle kocaların şiddeti daha çok görülmektedir. Ancak zaman zaman erkek çocuğun şiddeti de görülür. Özellikle erkek kardeşlerin kız kardeşlere karşı yapmış oldukları şiddet de söz konusu olabilir.⁵

¹ Atalay Yörükoğlu, *Aile ve Çocuk*, İşbankası Yay., İstanbul 1989, ss. 62-63.

² Hicr, 16/ 58-59; Zuhuf, 43/17.

³ En'am, 6/140; Tekvir, 81/8-9.

⁴ Yörükoğlu, *Aile ve Çocuk*, ss. 25, 37, 65.

⁵ Funda Mutlu, "Aile İçi Şiddet Sürecinde Kadına Yönelik Şiddet Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü*, Elazığ 2006, s. 12.

Kadına karşı şiddet konusu, ülkemizde de kamuoyundaki yerini korumaktadır. 2004 yılında Medeni Kanun'da kadınların haklarının korunmasına, eşitlik sağlanmasına ve Birleşmiş Milletlerin 1993 tarihli kadına karşı ayrımcılığın önlenmesine yönelik sözleşmenin kabulüne rağmen⁶ kadına yönelik şiddet halen devam etmektedir. Konuyla ilgili hukuki düzenlemeler önemli olmakla birlikte konunun sosyal ve psikolojik boyutu da önemlidir. Kadına yönelik fiziksel ve psikolojik şiddetin önlenmesi ve aile değerlerinin geliştirilmesi önemlidir. 2010 Aile Değerleri Araştırmasına göre; '*kadın, itaat etmediği takdirde dövülebilir*' görüşüne katılanların oranı yüzde 16.4'tür.⁷ Aynı araştırmaya göre, '*aile, din ve manevi değerlere bağlı olmalı*' görüşüne katılanların oranı ise yüzde 87'dir.⁸ Bu durum, bizlere her türlü şiddetin özellikle de kadına yönelik şiddetin önlenmesinde dinî değerlerin önemli rol oynayacağını göstermektedir. Bu nedenle makalede kadına yönelik şiddetin önlenmesinde etkisi olacağını düşündüğümüz yaratandan ötürü yaratana sevmeye, kadınların eş olarak yaratıcının bize bahsettiği bir emanet olduğu, onlara merhamet ve şefkatle davranmak gerektiğini ve onlara adaletli davranmada sorumlu olduğumuzu belirten bazı dinî değerler üzerinde duracağız. Bu değerleri ele almadan önce de şiddet, kadına yönelik şiddet ile ilgili kısaca bilgi vermek istiyoruz.

İnsan Hayatında Duyguların Yeri ve Öfke, Saldırganlık ve Şiddet İlişkisi

İnsanın kendini ifade etmesinde ve içinde yaşadıklarını, hissettiklerini yansıtmada duygularının önemli bir yeri vardır. Zira duygu ve heyecanlar içimizde tecrübe ettiğimiz iç halleri dışa yansıtan temel ruhsal olgulardır. İç dünyamızda olup biten yaşantıların doğrudan doğruya farkına varılmasıdır. İç ve dış çevrede

⁶ Melike Nur Kılıç, "Kadına Yönelik Şiddet: Sosyo- Psikolojik Arka Plan, Manevi Boyut, Hukuki Boyutlar" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü*, Ankara 2009, ss. 59-60.

⁷ T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü, (2010). *Türkiye 'de Aile Değerleri Araştırması*, www.athgm.gov.tr/.../kutuphane_61_Turkiyede_aile_degerleri.pdf, (Erişim Tarihi: 15.02.2012,) s. 121.

⁸ T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü, (2010). *Türkiye 'de Aile Değerleri Araştırması*, www.athgm.gov.tr/.../kutuphane_61_Turkiyede_aile_degerleri.pdf, (Erişim Tarihi: 15.02.2012) s. 243.

yaşanılan türlü durumlar karşısındaki etkilenme sonucu bir tepki olarak ruhsal hal ve eğilimlerimizin dışı vurmasıdır. Duygu ve heyecanlar, olumlu ve olumsuz iç yaşayışlar olup bir hedefe yönelme ya da kaçınma yönünde davranış ve tutumlara yol açarlar. Hayata uyum ve uyumsuzlukların önemli unsurları arasında yer alırlar.⁹ Dolayısıyla duygular eylemlerimizi düzenlerler; 'ne istediğimizi' örneğin arkadaşımızın dostluğunu kazanmak, stresten uzak huzurlu bir gün geçirmek ve 'ne istemediğimizi' örneğin arkadaşımızın dostluğunu kaybetmek gibi durumları bize söylerler. Belirli bir şekilde hareket etme eğilimini de beraberinde getirirler. Duygular güdü olarak da işlev görebilirler. Sıkıntısı olan ya da korkmuş bir çocuk rahatlık ve güven arar ya da yardım istemek için ağlar.¹⁰ Yaşamımızda günlük hayatımızı sürdürmede bir motivasyon kaynağı olan ve doğaya, topluma uyum sağlamamızı kolaylaştıran¹¹ duyguları tanımanın en iyi yollarından birisi, belli bir bakış açısına göre gruplandırma ve sınıflandırmadır. Bir şeye yaklaşmamızı ya da ondan uzaklaşmamızı güdüleyişine göre duygular iki gruba ayrılabilir. Duygularımızın bir kısmı sevgi, güven, ümit, şefkat ve merhamet gibi olumlu olup bizi diğer insanlara ve varlıklara yaklaştırırlar; bir kısmı ise, kin, nefret, korku, üzüntü ve öfke gibi olumsuz olup onlardan uzaklaşmamıza yol açarlar.¹²

İnsanlarla ve diğer varlıklarla ilişkilerimizi olumsuz yönde etkileyebilen duygulardan olan öfke, bazı psikologlar tarafından "kısa süreli delilik" olarak tanımlanmıştır. Çünkü öfke, akıl kontrolünün belli bir müddet yok olmasıdır. Her yaştaki insanda zaman zaman ortaya çıkan bir güçlü duygu ve heyecandır. Hoşa gitmeyen bir durum, bir engel karşısında iyi şeyler yapıp da takdir görülmediğinde hiddet ve kızgınlık şeklinde belirir. Karşımıza çıkan engeli zorla ve çarçabuk ortadan kaldırma isteğinin dışı vurumudur. İsteddiği bir şey reddedildiğinde bunu, çevresindeki insanlara acı verecek veya eşyalara zarar verecek şekilde bir davranışla ortaya koyan pek çok insan vardır. Öfke duygusuna korku eşlik ettiğinde de saldırganlık eğilimi ortaya çıkar.¹³

⁹ Hayati Hökeleklî, *Psikolojiye Giriş*, Düşünce Kitabevi, Bursa 2008, s. 95.

¹⁰ Hökeleklî, *Psikolojiye Giriş*, s. 97.

¹¹ Üstün Dökmen, *Evrenle Uyumlaşma Sürecinde Varolmak, Gelişmek, Uzlaşmak*, Sistem Yay., İstanbul 2000, s. 108.

¹² Hökeleklî, *Psikolojiye Giriş*, s. 97.

¹³ Hökeleklî, *Psikolojiye Giriş*, s. 101; Nevzat Tarhan, *Duyguların Dili*, Timaş Yay., Ankara 2006, ss. 83-85.

Saldırganlık, bütün canlılarda ortak olan bir dürtüdür. Saldırganlık beslenme, korunma, cinsellik içgüdülerinin altında yer alan, onları birleştirip bütneleştiren bir alt içgüdü olarak ele alınmıştır. Toplu yaşayan hayvanlar barınma, beslenme, korunma alanlarına başkalarının girdiği, eşlerinin ve yavrularının tehlikede olduğu durumlarda, belirli aşamalardan geçen saldırı tepkisi verirler. Tehlike sürdüğü sürece birbirini izleyen düzenli davranış kalıpları içinde saldırıya doğru davranış değişir. Tehlike geçince durum yatıştır. Saldırganlıkla ilgili hayvanlarda gerçekleşen bu davranış özelliğine karşın beslenme, korunma gibi ihtiyaçlarının doyuma ulaşmasına, tehdit ve tehlike içinde bulunmamasına rağmen kendi türüne saldıran, işkence eden, yaralayan, öldüren tek canlı insandır. İnsanda başkalarını, doğayı, nesnelere; yakmaya, yıkmaya, yok etmeye yönelik saldırgan davranışlarının kaynağı, bütün canlılardaki doğal ve evrensel saldırganlık dürtüsü değildir. Öğrenilen bir eylem biçimidir. Dolayısıyla insanda öğrenilen bir eylem biçimi olarak kendinî gösteren saldırganlığın bir yansıması olan şiddet, saldırganlığı da kapsar. Saldırganlık, atılgan, zorlayıcı ve tecavüzkâr davranışların bir bütünüdür: Baskı ve egemenlik kurmayı hedefleyen, bireye zarar verici her tür eylemle birlikte sözel ve diğer sembollerini de kapsar.¹⁴ Şiddet davranışı genellikle saldırgan bir ruh haline bağlanmaktadır. Saldırganlığı açıklayan birçok kuramsal görüş vardır. Bu görüşler, saldırganlığı insan doğasının bir parçası ya da öğrenme yoluyla sonradan kazanılan bir davranış olarak ele almaktadır. Bunlardan birincisi içgüdü kuramlarıdır. Bu kurama göre saldırganlık, bir saldırganlık içgüdüğü ya da dürtüsü olarak açıklanmaktadır. Sosyal öğrenme kuramları ise saldırganlığın çevre koşulları tarafından belirlendiğini öne sürer. Bireyin yaşadığı çocukluk döneminden edindiği duygu, düşünce ve bilinçaltına itilmiş her türlü birikim ve dürtünün daha sonra saldırganlık ve şiddet eğilimi olarak görüldüğünü belirtmektedir. Bunların dışında biyolojik, fizyolojik ve genetik faktörler ile dış etkenler de saldırganlığa neden olan etkenlerdir.¹⁵

Şiddet ve Kadına Yönelik Şiddet

İnsanlık tarihiyle birlikte ortaya çıkan şiddet olgusu, birçok bireysel ve toplumsal öge ile birlikte karmaşık bir yapı ortaya koymaktadır. Bu nedenle şiddet

¹⁴ Mutlu, "Aile İçi Şiddet Sürecinde Kadına Yönelik Şiddet Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma", s. 6.

¹⁵ Mutlu, "Aile İçi Şiddet Sürecinde Kadına Yönelik Şiddet Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma", s. 7.

kavramını tanımlamak kolay olmamaktadır. Kendinî çok farklı biçimlerde gösterebilen şiddet olgusuyla gerek bireysel gerekse toplumsal boyutta sıkça karşılaşmaktadır.¹⁶ Herhangi bir kişiye ya da nesneye zarar vermeye yönelik gösterilen fiziksel ya da fiziksel olmayan her türden hareket şiddet olarak nitelendirilmektedir.¹⁷ Şiddetin tanımı kadar önemli olan bir diğer konu da, neyin şiddet sayılıp sayılmayacağı yani “şiddet algısı” ile ilgilidir. Benzer tutum ve davranışlar, kişilik tipleri bakımından farklı algılanabilmektedir. Kimi insanlar aynı tutum ve davranışı şiddet olarak görüp onunla mücadele ederken, kimileri bunu şiddet algılamayarak olağan olarak değerlendirmekte, söz konusu tutum ve davranışlara doğruluk (yasallık) kazandırabilmektedir. Buna göre, bir işyerinde hangi davranışların şiddet olarak kabul edildiği, çalışanların kültürel yapısına, inançlarına, değer yargılarına ve tutumlarına göre farklılık göstermektedir. Dolayısıyla şiddet çok türlü ve çok boyutludur.

Şiddet, eğer şiddete maruz kalanlar tarafından kabul edilebilir olarak algılanıyorsa, şiddet olmaktan çıkarak, bir alışkanlığa, hatta “töre”ye dönüşebilmektedir. Bundan daha da önemlisi şiddet, bir yaşam biçimi olarak benimseniyorsa, sorun olarak görülmemekte, bir yönetim tarzı olarak değerlendirilmektedir. Hatta bu gibi durumlarda şiddet, sorun çözmenin bir aracı olarak kabul edilmektedir.¹⁸ Özel, kolektif, ekonomik, cinsel tepkisel vb. çok farklı şekillerde şiddet türünden bahsedilmekle birlikte¹⁹ genel olarak şiddet, “fiziksel şiddet” ve “psikolojik şiddet” olarak iki şekilde sınıflandırılabilir. Dünya Sağlık Örgütü’nün (WHO) yaptığı tanıma göre “fiziksel şiddet”; bir insana veya bir gruba karşı, fiziksel, cinsel veya psikolojik olarak zarar vermek amacıyla fiziksel güç kullanmaktır. “Psikolojik şiddet” ise; bir insanın veya bir grubun fiziksel, zihinsel, ruhsal, ahlaki ve sosyal gelişimine (kasıtlı olarak) zarar vermek amacıyla yapılan saldırılardır.²⁰ Genel olarak fiziki ve psikolojik şiddet olarak karşımıza çıkan şiddet olgusu içinde yer alan kadına yönelik şiddet ise; Birleşmiş Milletlerin 1992’de yayınladıkları bildirmede

¹⁶ Sinem Gücenmez, Psikolojik Şiddet ve Psikolojik Şiddetle Mücadele Aracı Olarak Çalışan İlişkileri Yönetimi , (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) , Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2007, s. 3.

¹⁷ Mutlu, "Aile İçi Şiddet Sürecinde Kadına Yönelik Şiddet Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma", s. 6.

¹⁸ Gücenmez, “Psikolojik Şiddet ve Psikolojik Şiddetle Mücadele”, ss. 4.

¹⁹ Mutlu, "Aile İçi Şiddet Sürecinde Kadına Yönelik Şiddet Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma", ss. 8-10.

²⁰ Gücenmez, “Psikolojik Şiddet ve Psikolojik Şiddetle Mücadele,” ss. 4.

tam olarak ortaya konulmuş ve kadına yönelik şiddet kamusal alanda ve özel hayatta şiddet olarak iki boyutlu olarak değerlendirilmiştir:

1. Kamusal alanda şiddet denilince öncelikle akla gelen, kadının maruz kaldığı cinsel tacizdir. Cinsel taciz denince, kadının bedenine ve cinselliğine yönelik her türlü sözlü, sözsüz (bakışlar v.s.) ve fiziksel temas şeklindeki her türlü davranış anlaşılmaktadır. Yine kamusal (toplumsal) alanda şiddet denilince cinsel tacizin yanı sıra tehdit, kadının çalışma koşullarının bozulması ile onu çalışma hayatından uzaklaştırma çabaları, kadın ticareti, fahişeliğe zorlama şeklindeki şiddet şekilleri de uygulanmaktadır.

2. Aile içi (özel alanda) şiddet ise kadının, aile içerisinde psikolojik, ekonomik, cinsel ve fiziksel yönden şiddete maruz kalmasıdır. Psikolojik ya da duygusal şiddet kadının küçük görülmesi, ona aşağılayıcı adlar takmak gibi kadını küçük düşüren hareketler ve sözlerdir. Ekonomik şiddet; kadın, çalışan bir kadın ise kazancının elinden alınması, kadına az harçlık verilmesi ve verilen paranın sürekli olarak hesabının sorulması gibi kadının ekonomik yönden bağımlı hissetmesini sağlayacak her türden davranıştır. Cinsel Şiddet; Cinsel Taciz, Tecavüz, Evlilik içi Tecavüz ve Enstest ilişkileri içine alan bir kavramdır. Fiziksel Şiddet ise, kadının bedenine yönelik her türden zarar verici davranıştır. Fiziksel şiddet, tekme, tokat, dayak gibi bizzat erkeğin bedeni ile yapıldığı gibi, sopa, demir, oklava, bıçak, kemer, tabanca gibi aletlerle de yapılmaktadır.²¹

Kadına karşı şiddet dünyada yaygın olarak görülen ve her ülkede karşılaşılan bir olgudur. Daha çok ailede yaşanan ancak iş ortamında ve kamusal alanda da karşılaşılan kadına yönelik şiddetin dünyada yaygın bir olgu olduğu gözlenmektedir. Örneğin Kuzey Hindistan'da yaşayan kadınların % 17'sinin fiziksel olarak, % 22'sinin cinsel olarak şiddete maruz kaldığı saptanmıştır. Doğu Londra'da kadınların % 61'i aile içi şiddet yaşantısının olduğunu, % 87'sinin ise cinsel saldırıyla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Nikaragua'da yaşayan kadınların % 52'si hayatlarının bir bölümünde şiddete maruz kalmıştır. Japonya'da kadınların % 67'sinin fiziksel şiddet deneyimi bulunmaktadır. Washington'da yapılan bir araştırmada kadınların % 27'sinin eşleri tarafından fiziksel şiddet gördüklerini ve bu kadınların % 24'ünün şiddet sonucunda yaralandıkları saptanmıştır. İngiltere'de kadınların % 25'i partnerleri veya eski partnerleri tarafından hayatları boyunca

²¹ Mutlu, "Aile İçi Şiddet Sürecinde Kadına Yönelik Şiddet Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma", s. 3.

yumruklanmış ya da tokatlanmıştır. Kadına yönelik şiddetin İngiltere ve Galler'de kayıtlı suçların dörtte birine tekabül ettiği görülmüştür. Dünyada kadın ve erkek eşitliğinin nispeten her alanda çok yüksek düzeyde sağlandığı bir ülke olmasına rağmen İsveç'te son on yılda kadına yönelik şiddette % 20'lik bir artış olduğu gözlenmiş, özellikle 15-50 yaş arası kadınlarda şiddete maruz kalma oranında % 20'lik bir artış olduğu belirtilmiştir. Yine aynı ülkede kadına taciz olayında 2003 yılında 22.400 olay tespit edilmiş; bu oranın 1990-2003 yıllarına göre % 32'lik bir artış gösterdiği gözlenmiştir.²² Kadına şiddet konusunda ülkemizde yapılan araştırmalarda özellikle aile içi şiddetin oldukça yaygın olduğunu ve kadınların bu konuda anlamlı bir çıkış yolu göremediklerini göstermiştir. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nce 1998 yılında yapılan araştırmaya göre Türk kadınlarının % 39'u, tokatlama, itilme, yumrukla vurulma, boğazının sıkılması, bir yerinin yakılması, silah bıçak gibi aletlerle tehdit edilme ya da bunların kullanılması sonucu fiziksel şiddete uğramaktadır. Başka bir ifadeyle her 10 kadından 4'ü eşi veya birlikte olduğu erkek tarafından fiziksel şiddete maruz kalmaktadır.

2003 Türkiye Nüfus Sağlık Araştırması'na göre; çalışmaya katılan kadınların % 39'unun kadının yemeği yakması, kocasına karşılık vermesi, parayı lüzumsuz yere harcaması, çocuklarının bakımını ihmal etmesi, cinsel ilişkiye girmeyi reddetmesi gibi durumlardan en az birinin gerçekleşmesinin, kocanın karısını dövmesi için haklı gerekçe oluşturacağını belirtmişlerdir. Doğu'da bu oran % 49, Güneydoğuda da % 50'nin üzerinde olduğu saptanmıştır.²³ İstanbul'da 116 çift ile görüşülerek yapılan bir çalışmada, kadınların % 44'ünün en az bir kere eşinin fiziksel şiddetine maruz kaldığı ortaya koyulmuştur. Eşine şiddet uygulayan erkeklerin büyük çoğunluğu, eşe uyguladıkları şiddetin nedenini "söz dinlememe" olarak ifade etmişlerdir. Görüşülen kadınların % 55'i ise kadının dövülmeyi hak edebileceği durumlar olduğunu belirtmişlerdir.²⁴ Ankara, İstanbul ve İzmir'de yaşayan, üç farklı ekonomik tabakadan seçilmiş 1070 evli kadınla görüşülerek yapılan bir araştırmada, kadınların % 21,2'si eşlerinin kendilerine karşı şiddet kullan-

²² Sevede Yörük, "Kadına Yönelik Şiddet: Antalya Örneği" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü*, Antalya 2010, ss. 47-48.

²³ Türkiye Nüfus Sağlık Araştırması 2003, [www. Hacettepe.edu.tr, / tnsa 2003/](http://www.Hacettepe.edu.tr/tnsa2003/) analiz rapor (Erişim Tarihi: 15.02.2012) s. 40-42

²⁴ Yörük." Kadına Yönelik Şiddet: Antalya Örneği" s.54

dığını söylerken, erkeğin şiddet kullanmasındaki en önemli nedenin “maddi sıkıntı” olduğunu ifade etmişlerdir. Şiddete maruz kalan kadınların % 78’i bu durum karşısında hiç bir şey yapmayıp, sabrettiklerini belirtmişleridir.²⁵

KAMER tarafından 23 ilde, 2007 kişiyle yapılan çalışmada; görüşülenlerin % 64’ü erkeklerin eşlerini dövmesini doğru bulmuştur. Kadınların da % 35,1’i dayak yemeyi hak eden davranışlarda bulduklarını ifade etmişlerdir. Kabul gören şiddet meşru sayılabilmekte, sorun olarak görülmemekte ya da çoğu kez sorunu çözenin bir aracı olarak kabul görebilmektedir. Bu geleneksel rol örüntüsü, şiddetin giderek yaygınlaşmasına ve içselleştirilmesine neden olduğu gibi, şiddete maruz kalan bireylerin yardım almalarını da güçleştirmektedir.²⁶ Altınay ve Arat tarafından yapılan Türkiye’de kadına yönelik şiddet araştırmasında ise, kadına şiddetin kadınlar tarafından meşru olarak görülmediğine ilişkin bir tespit olmakla birlikte 1990 yılı öncesindeki verilere nazaran bu tespitin önemli bazı değişiklikler gösterdiği; ancak nihai durumla ilgili kapsamlı bir karşılaştırma ve analiz imkânının da olamadığına dikkat çekilmektedir.²⁷

Kadına yönelik şiddetin biyolojik, psikolojik, ekonomik ve toplumsal bazı nedenleri olmakla birlikte şiddetin meşrulaştırılması en etkili nedenler arasında sayılabılır.²⁸ Bu nedenle kadına yönelik şiddet, ister aile içi şiddet şeklinde olsun isterse de kamusal şiddet olarak gerçekleşmiş olsun, şiddeti meşru gören anlayışın değişmesinde yapılabilecek şeylerin içerisinde önemli bir yeri olacağını düşündüğümüz husus, insana, özellikle de kadına ilişkin değeri ortaya koyabilecek değerler manzumesine vurgu yapmaktır. Değer konusunun son zamanlarda farklı konular çerçevesinde üzerinde durulmaya başlanması da göstermektedir ki insana ilişkin yaşanan bazı sorunların çözümünde insanın hayatına anlam katan değer konusunda bunun içinde de önemli bir yeri olan dinî değerler üzerinde durmak gerekir. Bu

²⁵ Yörük, "Kadına Yönelik Şiddet: Antalya Örneği", s. 54.

²⁶ Yörük, "Kadına Yönelik Şiddet: Antalya Örneği" ss. 54-55.

²⁷ Ayşe Gül Altınay & Yeşim Arat, *Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet*, Punto Baskı Çözümleri, İstanbul 2007, ss. 75-76.

²⁸ Yörük, "Kadına Yönelik Şiddet: Antalya Örneği" ss. 24- 30; Mutlu, "Aile İçi Şiddet Sürecinde Kadına Yönelik Şiddet Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma", s. 16; Hamide Dindaş, "Kadına Yönelik Eş Şiddetinin Sosyo-ekonomik ve Yaşam kalitesi ile İlişkisi" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü*, Konya 2008, ss. 3-7; Semahat Dicle Maybek, "Kadına Yönelik Şiddete Ataerkil ve Feminist Kuramlar Açısından yaklaşım, Ankara İli Yenimahalle İlçesi Örneği" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü*, Ankara 2009, s. 36. vd.

itibarla makalede kadına yönelik şiddetin önlenmesi açısından dinî değerlerin önemine dikkat çekmek istiyoruz. Bunun için önce genel olarak insan hayatında değerlerin anlam ve önemine işaret ederek hangi dinî değerlerin kadına yönelik şiddetin önlenmesinde yerinin olabileceği konusu üzerinde durmak istiyoruz.

İnsanın Hayatında Değerlerin Anlam ve Önemi

Değerler, insana özgü, insanı insan yapan ve onu diğer canlılardan ayıran bir özellik taşıır. Değerler, bireye doğru bilme, doğru düşünme, doğru değerlendirmesinde doğru eylem içinde olduğunu görebilmesinde yardımcı olmaktadır. Zira değerler, insanların tutum ve davranışlarını etkiler, tutum ve davranışları belirleme, biçimlendirme ve yönlendirmede önemli rol oynarlar.²⁹ Yapıp-eden bir varlık olarak insanın, bütün yapıp-etmeleri mutlaka bir “değer” ile ilgilidir. O halde değer; “insanın yapıp-etmelerini determine eden ilke ya da ilkeler” olarak tanımlanabilir. “Yapıp-etmelerimizi belirleyen, yöneten, yönlendiren, onların temelinde yatan ilkeler.” Bir “değer” ile ilişkili olmayan hiçbir insan davranışı yoktur.³⁰

Bireylerin, grupların ve farklı kültürlerin değerleri hakkında bilgi edinerek onların tutum ve davranışlarını büyük ölçüde önceden tahmin edebiliriz. Dolayısıyla bireylerin ve grupların değerleri hakkında bilgi edinmek, onların tutum ve davranışları hakkında bilgi sahibi olmamıza imkân sağlar. Çünkü değerler, bireyin düşünce, tutum ve davranışlarında birer ölçüt olarak ortaya çıkarlar ve toplumsal bütünselliğin ayrılmaz bir unsurunu oluştururlar. Bireyler, içinde yaşadıkları grup, toplum ve kültürel değerlerini genellikle benimseyerek, bunları muhakeme ve seçimlerinde birer ölçüt olarak kullanırlar. Aynı zamanda insanın sahip olduğu değerler, onun başkaları ile olan ilişkilerini düzenlemede belirleyici bir rol oynar. Zira kişinin değerleri, bireylerarası ilişkilerde doğrudan doğruya veya do-

²⁹ Bülent Dilmaç, "İlköğretim Öğrencilerine İnsani Değerler Eğitimi Verilmesi ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği ile Eğitimin Sınanması" (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul 1999, ss. 13-14.

³⁰ Enver Uysal, "Değerler Üzerine Bazı Düşünceler ve Bir Erdem Tasnifi Denemesi: İnsani Erdemler- İslami Erdemler", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.12, Sayı 1, Bursa 2003, s.52.

laylı olarak ortaya çıkan sevgi, dürüst olma, saygılı ve adil olma gibi kişisel değerlerdir.³¹ Çünkü değerler, kişinin amaçları ve bu amaçlara ulaşmada etkili olan hak bilirlilik, yardım severlik gibi davranış biçimleriyle ilişkilidir. Değerler, davranışların, insanların ve olayların seçilmesini veya değişimini yönlendiren standartlar olarak işlev görürler.³²

Söz ve davranışların doğru-yanlış, güzel-çirkin, iyi-kötü şeklinde tanımlanmasını sağlayan temel etken, değer anlayışıdır. Bu açıdan güzel-çirkin denildiğinde sanatsal değer ölçüleri, iyi-kötü dediğimizde ahlaki değer ölçüleri, helal-haram denildiğinde de dinî değer ölçüleri ön plana çıkar.³³

Dinî Değerler ve Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesindeki Rolü

İnsan hayatına anlam katan ve bireyin tutum ve davranışlarını oluşturmada etkili olan değerlerin farklı şekillerde sınıflandırıldığı görülmektedir. *Değerlerin Araştırılması* adlı geniş bir çalışma yapan Allport, Vernon ve Lindzeyden sonra değerleri estetik, teorik (bilimsel), ekonomik, siyasal, sosyal ve dinî değerler olarak altı grup halinde toplamak adet olmuştur.³⁴ Ancak bu değerlerden her birinin alanını, diğerlerinden kesin çizgilerle ayırmak mümkün değildir. Başka bir ifadeyle, örneğin ahlâkî değerler, insanın değerler sisteminde apayrı bir bölüm teşkil etmez. Başka cinsten -meselâ ilmî, siyasî değerler, ahlâk değerleriyle sıkı bir ilişki halindedir ve bunlar pekâlâ birer ahlâkî değer görünümü alabilirler. Dolayısıyla “şunlar dinî, şunlar ahlâkî, şunlar da ilmî değerlerdir” diyerek, değerleri kesin bir kategorik tasnife tâbi tutamayız. Değerler çoğu zaman girift bir durumdadır. “Ahlâkî” diye nitelediğimiz herhangi bir değer, aynı zamanda dinî, siyasî, sosyal

³¹ Dilmaç, "İlköğretim Öğrencilerine İnsani Değerler Eğitimi Verilmesi ve Ahlaki Olgunluk Ölçeği ile Eğitimin Sınanması" ss. 13-14.

³² Muhammet Şerif Keskinoglu, "İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerine Uygulanan Mesnevi Temelli Değerler Eğitimi Programının Ahlaki Olgunluğa ve Saldırganlık Eğitimine Etkisi" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul 2008, s. 9.

³³ Ali Kuzudişli, *Değer Nedir, Nasıl Oluşur?*, <http://www.dinibil.com/default.asp?L=tr&mid=1033>, Erişim tarihi 16.02.2012.

³⁴ Keskinoglu, "İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerine Uygulanan Mesnevi Temelli Değerler Eğitimi Programının Ahlaki Olgunluğa ve Saldırganlık Eğitimine Etkisi", s. 10.

bir değer görünümü kazanabilir. Örneğin, başkalarının görüşlerine saygı duymak, hem ilmin, hem de ahlâkın gereğidir. Öte yandan aynı saygı, hem siyasî, hem de sosyal bir değer olarak pekâlâ görülebilir. Keza, çalışma eyleminin, hem dinî, hem ahlâkî, hem de ilmî bir değer olduğu rahatlıkla ifade edilebilir.³⁵ Değerlerin kesin çizgilerle ayrılamaması, onların, insana özgü ve onun hayatını anlamlı kılıcı, yön verici oluşlarından kaynaklandığı söylenebilir. Bununla birlikte değerler, referans kaynakları ve fonksiyonel oldukları alanlar göz önüne alındığında ise farklı şekillerde tasnif edilebilmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi farklı şekillerde sınıflandırılabilmeyle birlikte altı grupta toplamak adet olan değerler sistemi içinde yer alan dinî değerler, genel olarak referansını dinden alır. Zira değerlerin dayandığı önemli kaynaklardan biri toplum olmakla birlikte diğer önemli bir kaynak da toplum üstü kaynak olarak *dindir*. Çünkü din, insana varoluş içinde kendini bir yere yerleştirmeye imkân veren başvuru çerçeveleri hazırlar, bu açıdan din, realiteyi yorumlayarak bir fonksiyonu da yerine getirir, ayrıca insana hayatı için rehberlik yapar.³⁶ Dolayısıyla dinler bu fonksiyonları çerçevesinde mensuplarının belirli değer perspektiflerini izlemelerini teşvik ederler. Dinin değerleri, inançları, ritüelleri, duyguları, ahlaki kodları ve toplumu birleştirici özelliği nedeniyle pek çok insan belirli değer önceliklerini genelde dinde bulur.³⁷

Dinî değerler, yapısı gereği bireyin tutarlı davranışlar ortaya koymasında ve sağlıklı bir ilişki tarzı gerçekleştirmesinde önemli bir rol oynar. Sağlıklı bir toplum yapısı oluşturmada ve insanlar arası ilişkileri geliştirmede dinî değerler belirleyici bir özelliğe sahiptir.³⁸ Bu nedenle kadına şiddetin önlenmesinde yaratandan ötürü yaratılanı sevmek, kadınların eş olarak yaratıcının bize bahsettiği bir emanet olduğu, onlara merhamet ve şefkatle davranmak gerektiğini ve onlara adaletli ve itidal üzere davranmada sorumlu olduğumuzu belirten bazı dinî değerler önemli bir rol oynar. Çünkü dinî inanç sistemimizde iman ile sevgi ilişkisi kurularak insan sevgisinin, yaratıcıya iman açısından özel bir değerinin olduğu üzerinde durulmuş, kendi varlığımız başta olmak üzere yaratılanların bize emanet olduğu be-

³⁵ Uysal, "Değerler Üzerine Bazı Düşünceler ve Bir Erdem Tasnifi Denemesi: İnsani Erdemler-İslami Erdemler", C.12, Sayı 1, s. 53.

³⁶ Hayati Hökelekli, *Din Psikolojisi*, TDV Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 1998, s. 116.

³⁷ Ali Ulvi ve Yurdagül Mehmedoğlu, *Küreselleşme Ahlak ve Değerler*, Litera Yay., İstanbul 2006, s. 258.

³⁸ Sema Mutluer, "Özgüven Oluşumunda Manevi Değerlerin Rolü" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü*, Ankara 2006, s. 36.

lirtilerek emanet edilenlere gereken değeri vermenin gerekliliği hatırlatılmış, varlığa şefkat ve merhamet etmenin merhamet edilmeye vesile olacağı vurgulanmış ve adaletli ve ölçülü davranmanın sağlıklı bir aile ve topluma ulaşmada önemli bir adım olacağı belirtilmiştir. Bu itibarla kadına şiddetin önlenmesinde bu dinî değerlerin önemli bir rolünün ve öneminin olabileceği düşünülebilir.

Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesinde Bir Dinî Değer Olarak Yaratılanı Yaratandan Ötürü Sevme Anlayışının Önemi

Sevgi, insanları birbirine yaklaştıran ve kaynaştıran doğal, ruhsal bir eğilim olmakla birlikte, aynı zamanda kişinin bütünlüğünü ve bireyselliğini ortadan kaldırmadan diğer insanlar ve varlıklarla birleşmesidir. Dolayısıyla sevgi, bir şeyden zevk almayı, hoşnut ve memnun olmayı, onu güzel görmeyi ve hiç zorlanmadan bir şeyler yapmayı sağlar. Bu yüzden sevgi, iyiliğin kendisidir.³⁹ Aynı zamanda sevgide iki kişiyi birbirine yaklaştırma ve bütünleştirme gücü vardır. İnsanlar arasında barış, uzlaşma, hoşgörü, yardımseverlik, fedakârlık gibi olumlu değer ve davranışların gelişmesine kaynak oluşturur. Güven, dostluk, bağlanma, sempati, şefkat gibi duygu ve eğilimlerin temelinde de sevginin büyük katkısı vardır.⁴⁰ İnsan hayatında son derece anlam ve önemi olan sevgi, kaynağını dinden alarak ve varlıklar arasındaki ilişkinin temel dinamiklerinden biri olarak, “Yaratandan ötürü yaratılanın sevilmesi” değerini insana kazandırırken, kadına yönelik şiddetin önlenmesi açısından da önem arz etmektedir. Zira kadın, erkek gibi başta yaşama hakkı olmak üzere bazı temel haklara sahiptir. Bu nedenle kadın da temelde yemek, içmek, ilgi görmek vb. ihtiyaçları olan ve bu özellikleri ile erkeğin iç dünyasında yaşadığı, hissettiği, bazı durumlara sahip olduğu gibi o da kendi iç dünyasında bazı şeyleri yaşayan ve hissedilen kişidir. Bir başka ifadeyle, kadın, temelde insan olmanın getirdiği duygu, düşünce, davranış gibi *psikolojik*, toplum içinde iletişim kurma ve çalışma, üretme, vb. eylemler ile *sosyal* özelliklere sahiptir. Bununla birlikte kadının tek farklılığı, erkek gibi kendisine has fiziki ve fonksiyonel açıdan “farklı olma”nın getirdiği bazı özelliklerinin ve ihtiyaçlarının da olmasıdır. Dolayısıyla yaratandan ötürü yaratılanı sevme değeri çerçevesinde kadının da, erkek gibi kendine has yaşadığı farklılıklara

³⁹ Hayati Hökeleklî, *Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*, Timaş Yay, İstanbul 2011, s. 83.

⁴⁰ Hökeleklî, , *Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*, s. 84.

rağmen, bir insan olarak herkes gibi bazı temel ihtiyaçlarının ve özelliklerinin olduğu düşünülerek, onu anlama ve tanıma konusunda gayret edilirse, kadına değer verme söz konusu olacağı gibi o değeri ortadan kaldıran şiddete başvurma kendiliğinden ortadan kalkabilecektir. Hâlbuki insanlık tarihine baktığımızda çoğu zaman kadının erkek gibi sahip olduğu kendi cinsine has fiziki ve psikolojik bazı farklı özellikleri ayrımcılık ve daha az değerli olma gibi birtakım değerlendirmelere tabi tutulmuş; kadına bakış “farklı”laştırılarak, bu yaklaşım kadına yönelik şiddette etkili olabilmektedir. Genel olarak bireylerden oluşan toplumlara baktığımızda ise dikkatimizi çeken en önemli durum farklı özellik ve kişilikte bireylerin var olduğudur. Toplum içinde zengin, fakir, genç, yaşlı, erkek, kadın, amir, memur, öğretmen, öğrenci, sağlam ve engelli şeklinde çok sayıda sıralayabileceğimiz “farklı” yönleri olan bireylerin varlığı, sosyal hayatın oluşumunda önemli bir yere sahiptir. Bu itibarla Yaratan, “*Ey insanlar biz sizi bir erkek ve dışıdan yarattık ve sizleri birbirinizle tanışmanız için toplumlar, kavimler ve gruplar haline getirdik.*”⁴¹ “*Göklerin ve yerin yaratılması, renklerinin ve dillerinizin farklılaştırılması O’nun alametlerindedir.*”⁴² buyurarak hayattaki var olan farklılığa işaret etmektedir. Bu noktada, “Hayattaki bu farklılığın anlamı nedir? Farklı özelliğe sahip bireylerin oluşturduğu toplumda ahengi, huzuru yakalamak nasıl mümkün olabilir?” vb. soruları sormak ve cevaplarını aramak hayattaki farklılığın anlamın kavramamız açısından önemlidir. İşte bu soruların cevabını farklı şekillerde ve kaynaklardan vermek mümkün olmakla birlikte yaratılışın temel amacını belirten dinin/İslam’ın hayattaki farklılığın anlam ve önemine yönelik yaklaşımını “Yaratılanı Yaratandan ötürü sevmek” şeklinde özetlemek mümkündür. Çünkü Peygamberimiz bir hadisinde, “*İman etmedikçe cennete giremezsiniz bir birinizi sevmedikçe de iman etmiş sayılmazsınız.*”⁴³ buyurmuştur. Ayrıca yukarıda Kur’an-ı Kerim’deki Hucurât süresi 13. ayette Allah’ın insanları erkek ve kadından yarattığı sonra “*tanışma*”ları için farklı grup, toplumlar haline getirdiği ve bu yapı içinde “fark”lılığın temel amacının “*tanışma*” olduğu açık bir şekilde belirtilmektedir. Farklı özellikte olan insanların “*tanışma*”sında kaynaşma, birbirinden destek alma, farklı şeyleri öğrenme gibi birçok fonksiyonel özellik bulunmaktadır. Ancak tanışmanın gerçekleşebilmesi ve sağlıklı bir şekilde devamı için de gerekli olan husus, farklı özellikte olan insanların birbirlerini aynı yaratıcının yarattığı varlıklar olarak görüp, “Yaratandan ötürü yaratılanı sevmektir” anlayışına

⁴¹ Hucurât, 49/13.

⁴² Rûm, 30/22.

⁴³ Ebu’l Hüseyin Müslim İbn Haccac el-Kuşeyri, *el-Müsnedü’s-Sahib*, Çağrı Yay. İstanbul 1992 İman, 93.

sahip olmalarıdır. Bu nedenle kaynağını dinden alan ve varlıklar arasındaki ilişkinin temel dinamiklerinden biri olan *Yaratandan ötürü yaratılanın sevilmesi* değeri, kadının haklarının korunması ve geliştirilmesi açısından da önem arz etmektedir. Zira kadın da erkek gibi kendine has bazı özelliklerle Allah'ın yarattığı bir kişidir. O'nun da duyguları düşünceleri, istekleri ve beklentileri vardır. Kadın ya da erkek olmak, bir ayrıcalık ve ayrımcılık değil, fiziki ve psikolojik açılardan kendine özgü özellikleri olan ve insan olarak birbirini destekleyen ve tamamlayan aynı Yaratıcının yarattığı bireyler olmak şeklinde değerlendirilmelidir. Çünkü Kur'an'da erkek ve kadının yaratılışındaki önemli özelliklerden biri olarak aralarında sevgi ve merhametin gerçekleşmesine dikkat çekilmektedir.⁴⁴ Bu itibarla kadına şiddetin önlenmesinde erkek ve kadının kendi aralarında sevgi ve merhameti gerçekleştirme gibi önemli bir fonksiyonu bulunduğu ve Allah'ın kendine özgü yanları ile erkek ve kadını yaratarak birbirleri ile "*tanışma*"larını amaçladığı göz önünde bulundurulmalıdır. Dolayısıyla kadının da erkek gibi Allah tarafından yaratıldığı gerçeğini kavratan ve önemli bir dinî değer olan "herkesi Yaratandan ötürü sevmek" ilkesi ile kadını daha iyi tanımak, anlamak, onu mutlu ve memnun etmek mümkün olacaktır.

Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesinde Bir Dinî Değer Olarak Emanet Duygusunun Önemi

Büyük ölçüde temelini dinden alan "emanet duygusu" öncelikle insanın kendi varlığı başta olmak üzere çevresinde olanların asıl sahibini kendisi olarak görmeksizin "Allah" olduğuna inanmasıyla ilişkilidir.⁴⁵ Her şeyin sahibinin Allah olduğu inancı çerçevesinde davranan insan, yaratılan ve etrafında var olan şeylerin O'nun tarafından kendisine güvenilir bir varlık olarak "emanet" verildiğini bilir.⁴⁶ Çünkü "emanet" kavramının etimolojik yapısına baktığımızda Arapça "emn" kökünden türemiş bir kavram olarak iman kelimesi ile de ilişkili bir şekilde

⁴⁴ Rûm, 30/21.

⁴⁵ Hayati Hökelekli, *Din Psikolojisi*, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 1998, s. 140; Hüseyin Peker, *Din Psikolojisi*, Sönmez Matbaa Samsun 1993, s. 62.

⁴⁶ Ahzâb, 33/ 72.

güvenme, güvenilir olma anlamlarını taşıdığını görmekteyiz.⁴⁷ Dolayısıyla emanet, maddi ve manevi herhangi bir şeyin gönül rahatlığı ile korkusuzca teslim edilebilir, istendiği zaman eksiksiz olarak alınabilir durumda olmasıdır. Aynı şekilde bir şeyin kendisine emanet edildiği kişi de *güvenilir* özelliğine sahip olandır.⁴⁸ Bu yönleriyle emanet duygusu insana, her şeyin sahibi olarak gördüğü Allah tarafından kendisine verilen şeyleri, kendisinin kılmak ve onlara egemen olmak yerine, tahrip etmeden, kendisine olan güveni zedelemeyecek ve onlardan gerektiği ölçüde varlığını devam ettirecek şekilde yararlanma anlayışını kazandırır. Bu itibarla kişinin davranışlarında emanet duygusu öncelikli bir duygu olarak yer alırsa başta kendi varlığı olmak üzere etrafında var olan her şeye karşı hükmetme, ele geçirme yerine onların mutlak sahibi olmadığını fark ederek sadece *yaşamı süresince kendisine verilenler* olarak görüp görev ve sorumluluklarını bu bakış açısıyla gerçekleştirme ve onların yaşamındaki değerini, önemini anlama; onlardan gerektiğince kendi gelişimine ve ihtiyacına göre istifade etme davranışları gerçekleştirilir.⁴⁹ Zira dinî inanç ve manevi değerler insana ilk bakışta *onun yaratıcısı tarafından en değerli bir varlık olarak yaratıldığı ve onun haklarına saygı gösterilmesi gerektiğini* vurgular. Bunların bilinçli olarak kavranmasını sağlayacak şekilde de insanın başta kendi hayatı olmak üzere kendisine verilen her şeyi "*emanet duygusu*" ile görmesi ve ele alması istenir.

Nitekim Kur'an-ı Kerim'de yaratılan her şeyin insanın yararlanması için onun hizmetine sunulduğunun belirtilmesi⁵⁰ ve her şeyin mutlak sahibinin Allah olduğu ve tekrar O'na döndürüleceği inancının da sürekli vurgulanması⁵¹ insana, var olan her şeye "sahip olma" duygusuyla değil, onların emanetçisi olarak yaklaşmasını sağlar. Bu nedenle de insan ilişki içinde olduğu ve yararlandığı şeylerin varlığını tahrip etmeden, onlarla kendi yapılarına uygun iletişim kurar ve yararlandığı şeylerden de kendi özellikleri çerçevesinde faydalanır. Kendi hayatını da böyle gördüğünde başta

⁴⁷ İbn Manzur, *Lisanul Arab*, Beyrut 1995, C.13, s. 22.

⁴⁸ Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dinî Kur'an Dili*, Azim Yay., İstanbul 1992, C. 6, s. 342; Bayraktar Bayraklı, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*, Bayraklı Yay., İstanbul 2002, C. 5, s. 176.

⁴⁹ Abdülhamit Birışık, "Kur'an-ı Kerimi Bilmek", *İslam'a Giriş* (Edt.Hayati Hökekleli), Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 2006, s. 132; Fazlur Rahman, *Ana Konularıyla Kur'an*, çev.: Alparslan Açıkgenç, Fecr Yay., Ankara1987, s. 71.

⁵⁰ Bakara, 2/29; Ra'd, 13/ 2; İbrahim, 14/32-34; Nahl, 16/5-14, 80-81; İsrâ, 17/70; Hacc, 22/ 26-37, 65 vb. ayetler.

⁵¹ Bakara, 2/131, 156; 263; Maide, 5/28; En'am, 6/45, 71, 162 vb. ayetler.

intihar olmak üzere beden ve ruh sağlığını bozacak davranışlardan kaçınır. Aynı zamanda aile hayatı açısından da eşi ve çocuklarını *kendisine emanet edilen varlıklar* olarak değerlendirir ve onlara karşı merhametli ve haklarını koruyucu şekilde davranarak kendini bu konuda sorumlu hisseder. Ayrıca Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed'in veda hutbesinde ifade ettiği *kadınların, Allah'ın bir emaneti olduğu ve onlara nezaketle davranılmasını emretmesi* de⁵² kadına yönelik şiddetin önlenmesinde önemli bir ilke olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesinde Bir Dinî Değer Olarak Şefkat ve Merhamet Duygusunun Önemi

Sosyal bir varlık olarak bir arada yaşayan insanın, bir başkasını anlaması için, sadece onun ne düşündüğünü değil, ne hissettiğini de anlaması gerekir. İnsanların birbirini anlaması, aralarında samimiyetin oluşmasını, birbirlerine güven duymalarını ve sağlıklı bir iletişimin gerçekleşmesini sağlar. Elbette karşımızdakini anlamak demek, sadece zihninde olanı, düşüncelerini anlamak değildir. Kalbinde olanı ve neler hissettiğini anlamak da çok önemlidir.⁵³ Onun neler hissettiğini anlamaya çalıştığımızda da onu tanıma ve iletişim kurma açısından daha sağlıklı bir yol izlemiş oluruz. Karşımızdakini anlamada kendimizi tanımanın, anlamanın önemli bir yeri olmakla birlikte, dinin insana tavsiye ettiği varlıklara şefkatli davranmanın da önemli bir rolü bulunmaktadır. Zira *şefkat*, çevresindeki diğer varlıkları kabullenme, onlarla yakından ilgilenme, onlara sevecenlik ve sempati ile yönelmedir.⁵⁴ Dolayısıyla *şefkatli olmak* demek; tutkuyu, başkalarının tutkularını, kendi içinde ortaya çıkan tutkuyu yaşamak demektir. Şefkat, duyguyu, bir izleyici gibi dışarıdan gözlemek değil, ona katılmak, duygusal bir beraberliğe girmek demektir. Şefkat, duyguyu isteyerek yüklenmek, onu karşılayacak ve gerçekleştirecek güce sahip olmak demektir.⁵⁵ Bu itibarla karşımızdakini tanımada, anlamada ve onu sevmeye bize yardımcı olan şefkat duygusu, bakıma muhtaç olan kişiyi daha iyi anlamada, tanımada da etkili olabilecektir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de; *"Görmedin mi, Allah, yerdekileri ve denizde onun emriyle akıp giden gemileri, sizin*

⁵² Hüseyin Algül, *İslam Tarihi*, Gonca Yay., İstanbul 1986, C.2, s. 69.

⁵³ Hökelekli, *Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*, s. 64.

⁵⁴ Hökelekli, *Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*, s. 60.

⁵⁵ Hökelekli, *Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*, s. 62.

*yararımıza verdi. Ve izni olmadıkça, göğü yerin üstüne düşmekten alıkoyar. Şüphesiz Allah, insanlara karşı şefkatlidir, çok merhametlidir.*⁵⁶ buyrulurak, Yaraticımızın bizlere birçok nimet verdiği ve kullarına karşı çok şefkatli ve merhametli davranıldığı vurgulanmıştır. Yüksek derecede bir şefkatin tezahürü olan merhamet duygusu da önemli bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır. Merhamet, herkesin iyiliğini isteyip onlara yardım etme arzusu duymaktır.

Merhamet, tüm insanlar ve canlılar için dünyayı güvenli bir yer kılma duyarlılığına sahip olmaktır. Merhamette, herkes ve her şeye anlayış ve şefkatle yaklaşma ve onları koruma, üzerlerine titreme söz konusudur.⁵⁷ Bu nedenle kadına yönelik şiddeti önlemede etkileyici ve kolaylaştırıcı bir fonksiyonu olabilecek olan önemli değerler arasında *şefkat ve merhametli davranma* iyi anlaşılması gereken değerlerdendir. Zira şefkat ve merhamet duyguları ile kadına bakışımız ve yaklaşımımız, onun bizden apayrı bir benlik ve kişilik özelliği olduğunu bilmekle birlikte onun sahip olduğu hal ve durumları içten sezinleyerek onu anlayan, ona empatik davranan bir tutum ve davranışa dönüşür. Böylece kadına şefkat ve merhametle yöneldiğimizde, onun daha iyi hayat şartlarına kavuşmasını sağlayabiliriz. Bu yönüyle şefkat ve merhamet hem adalet hem de eşitlik duygusunun kaynağını oluşturur.⁵⁸

Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesinde Bir Dinî Değer Olarak Adalet Duygusunun Önemi

Adalet duygusu, değer boyutu olan temel duygulardan biridir ve değer yönüyle bütün duyguları etkiler. Bu itibarla adalet, iyilik yapan kimseye iyilik yapmak, ama kötülük edene de haksızlık etmemek demektir. Kötülüğe kötülükle karşılık vermek adalet değildir. Aslında adalet, her şeyde korunması gereken ölçüdür. Eğer kişi yediği yemekten, insanlarla olan ilişkilerine kadar her konuda dengeyi sağlıyorsa adaletli davranıyor demektir.⁵⁹ Bu nedenle adalet, her şeyi yerli yerine koymak, her hakkı hak sahibine vermek demektir. Hüküm ve davranışlarında tarafsız ve ilkeli olmak, eşitliği gözetmektir. Menfaat, yakınlık, düşmanlık,

⁵⁶ Hacc, 22/65.

⁵⁷ Hökekleli, *Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*, ss.71-72.

⁵⁸ Hökekleli, *Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*, s.70.

⁵⁹ Tarhan, *Duyguların Dili*, s. 118.

önyargı vb. nedenlerin etkisinden uzak, doğru, dürüstçe iş yapmak ve davranmaktır. Adaletin zıddı, *zulümdür*. Genel anlamda adalet, aşırılıktan uzak, ılımlı, ölçülü ve dengeli bir tutumu ifade eder. Bu orta yolu esas olan tutum, önce kişinin kendisinden başlar, sonra başkalarıyla olan ilişkilerini de içine alır.⁶⁰ Dolayısıyla adalet, bütün insan ilişkilerinde karşılıklı saygı ve sevginin gözetilmesi, hak dağıtımında insafı bir yolun ve paylaşımın izlenmesidir. Bu nedenle başkalarıyla ilişkilerde adalet iki anlamda kullanılır. Birincisi hukuka uygunluk, ikincisi de eşitlik ve denge. Miras, alış veriş, yönetim gibi konularda hukuka uygun davranmak, *adaletin hukuka uygunluk boyutunu*, güç değil, hak eşitliğine, kuvvetlerin değil, bireylerin eşitliğine saygı da *adaletin eşitlik ve orantı özelliğini* yansıtır. Buna göre adil kişi ne yasayı, ne de ötekinin meşru haklarını, ne genel olarak hukuku ne de özel olarak kişilerin haklarını ihlal eden kimsedir. Dolayısıyla adalet, onunla kimsenin kendisini diğer herkesin üstüne koymadığı ve sonuç olarak her şeyi kendi arzu ve çıkarlarına feda etmediği bir erdem halidir.⁶¹ Bu nedenle Kur'an'da ısrarla adil olma üzerinde durulur ve Allah'ın insanlara adaleti emrettiği hatırlatılır.⁶² Aynı şekilde Peygamberimiz eşlere karşı tutum ve davranış açısından "*Aranızdan en iyileriniz, eşlerine karşı en iyi tutum ve davranış içinde olanlarınızdır*" buyurarak adaletli davranmanın yansıması olan iyilik yapma esası üzerinde durmuştur. Zira iyilik yaparak ve iyi davranarak bencillik ve benmerkezciliğin ötesine geçilerek başkasının hakları ve varlığı dikkate alınmaya başlamaktadır. Bu, aynı zamanda adalet ile sevgi arasındaki ilişkiyi de ortaya koymaktadır. Çünkü sevgi, birbirine bağlı ailelerde görüldüğü gibi, yalnızca haklara saygının ötesine geçer ve adaletin yerini tutar. Böyle bir sevgi, kişiyi adil kılar; ikiliği ortadan kaldırır; hiçbir zorlama olmadan kişiler arasında arzu ve amaç birliğine yol açar. Bundan dolayı da adaletin sağlamak istediği düzeni doğal yünden, daha kolay ve daha sürekli sağlama gücünü elde bulundurur.⁶³ Bu itibarla eşine karşı adalet ilkesi ile davranmaya özen gösteren kişi, onun hoşuna gitmeyen bir davranışı olduğunda, kızmak, dövmek gibi şiddet içerikli bir davranış sergilemek yerine Peygamberimizin be-

⁶⁰ Hökelekli, *Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*, s. 49.

⁶¹ Hökelekli, *Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*, s. 50.

⁶² A'raf, 7/29,181; Nahl, 16/90; Hucurât, 49/ 9; Rahmân, 55/7; Hadid, 57/ 25.

⁶³ Hökelekli, *Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*, ss. 54-55; Nevzat Tarhan, *Güzel İnsan Modeli*, Timaş Yay., İstanbul 2011, s. 77.

lirttiği şu davranış biçimine dikkat etmeye çalışır. “Bir kimse karısına kin beslemesin. Onun bir huyunu beğenmezse, bir başka huyunu beğenir.”⁶⁴ Böylece eşler arasında sevgi ve saygı perçinleşmiş olacağı gibi eşinin sadece eksikliklerini ya da hoşuna gitmeyen yanlarını gören bir bakış açısı yerine onun iyi yanlarını görerek ona adaletli davranan, eksikliklerini zihninde büyütmeden, ona değer veren ve katkı sağlayan bir tutum ve davranışı sergileyebilecektir.

Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesinde Bir Dinî Değer Olarak Ölçülü (İtidalli) Davranmanın Önemi

Kelime anlamı olarak *itidal* ölçülülük, dengelilik, ılımlılık, aşırılıktan uzaklık demektir. İtidal, karşıt iki aşırı tutum ve davranış arasındaki orta haldir. İnsan davranışlarının ifrat ve tefrite düşmeden orta bir halde olmasıdır. Genel anlamda orta halde bulunma, ölçülü ve ılımlı olma, soğukkanlılık, denge, düzgünlük ve doğruluk durumlarını ifade eder.⁶⁵ İnsan tabiatı itibarıyla elde ettiklerinden daha fazlasına sahip olmak ister. Daha fazla konfor, daha fazla servet, tabiat ve diğer insanlar üzerinde daha güçlü otorite kurma istek ve arzusu söz konusudur. Bu davranma biçimi, yalnız bireylerin değil, bütün bir toplumun iç tutarlılığını ve dengesini ve böylece de her türlü mutluluk şansını yitirmesine neden olur. Bu duruma düşmemek, itidal üzere davranmakla mümkün olabilir. Zira itidal üzere davranmak, bütün erdemlerin çıkış noktası olarak belirir. Hangi tür davranış ve tutum olursa olsun ancak itidal üzere olduğunda bir erdem niteliği kazanabilir. Her fazilet, dengeli (itidal) ve normal bir tavidir. Bundan sapma ya fazlalık ya da eksiklik, yani aşırılık sayılır.⁶⁶ Bundan dolayı İslam dinî de aşırı davranmamayı öğütleyerek⁶⁷ dengeli olmanın önemini vurgulamıştır. Dinde *fazlalık* olarak ifade edilen “ifrat” *eksiklik* olarak nitelendirilen “tefritten” kaçınmak gerektiği üzerinde de ısrarla durulmaktadır.⁶⁸ İster fazlalık, ister eksiklik şeklinde olsun her aşırılık, bir rezilet, erdemsizlik, ahlaki ve insani bir kusur ve anormalliktir. İfrat ve tefrit yönündeki sapsmalar daha çok insandaki içgüdüsel dürtü ve bunlara bağlı arzuların doğurduğu sonuçlardır. Orta hal ise ciddi bir düşünce faaliyetinin, iradi bir

⁶⁴ Müslim, *el-Müsnedü's-Sahib*, Radâ, 61.

⁶⁵ Hökelekli, *Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*, s. 104.

⁶⁶ Hökelekli, *Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*, s. 105.

⁶⁷ Hûd, 11/112; Kehf, 18/28; TâHâ,20/ 45; Sâd, 38/22; Hucurât, 49/1.

⁶⁸ Süleyman Tuğral, *Kur'an'da Değerler Sistemi*, Ankara Okulu, Ankara 2008, s. 213.

çabanın eseridir. Dolayısıyla itidal, dürtüsel tabiatımızın üzerine yükselmeyi, onları kontrol altına almayı ve akla uygun sınırlar içerisinde bir hayat sürmeyi ifade eder. Bu durum aynı zamanda en üst seviyede ölçülülük, denge, ılımlık ve aşırı-likten uzak olmayı ifade edeceğinden kişilerde adaletli davranmayı da sağlar Zira adalet erdemine sahip kişi, hem kendi iç dünyasında hem de diğer insanlarla olan ilişkilerinde tam bir denge, ölçülü, ılımlı ve olumlu orta bir yolun üzerinde yer alır, aşırılıklardan uzak olur.⁶⁹ Böylece itidal ve adalet değeri çerçevesinde davranan kişi, aile ilişkileri, eşine ve çocuklarına karşı davranışları açısından da ölçülü, dengeli davranışlar sergiler. Özellikle eşine karşı, Kur'an'da yer alan “*Kadınlarla iyi geçinin, onlara güzel muâmele edin!*”⁷⁰ ve Peygamberimizin; “*Kadınları dövme- yiniz! Kadınlarını döven kimseler, sizin hayırlınız değildir.*”⁷¹ ilkesine dikkat ederek davranmaya çalışır. İtidal üzere davranma, doğal olarak Peygamberimizin eşlerine karşı yaklaşımını ortaya koyan şu tespitteki davranış biçimini karşımıza çıkartır. Hz. Aişe, Peygamberimizin hayatı boyunca hiçbir hanımına el kaldırmadığını ve hiç kimseye eliyle vurmadığını belirtmiştir.⁷² Dolayısıyla kadına yönelik şiddetin önlenmesinde bireyler ve aile, ölçülü davranma değeri ve diğer dinî değerler çerçevesinde yeterli bir şekilde bilgilendirilir ve bu konuda gerekli hassasiyet gösterilebilirse önemli bir adım atılmış olabilir.

Sonuç

Günümüzde gittikçe artmaya başlayan kadına yönelik şiddet, aile ve toplum açısından ciddi bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Ailenin parçalanmasına ve toplumsal ahengin bozulmasına neden olabilecek bu sorunun aşılmasında, farklı çözüm yolları ortaya konulabilir. Bunlar arasında değerler, insanı insan yapan ve onun hayatını anlamlı kılan, üzerinde durulması gereken çözüm yollarından biridir. Değerler içerisinde önemli bir unsur olan dinî değerlerin de çözüm olarak dikkate alınması mümkündür. Zira insanın tutarlı davranışlar ortaya koyması ve diğer insanlarla sağlıklı ilişkiler gerçekleştirmesinde dinî değerler önemli

⁶⁹ Hökelekli, *Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*, ss. 105-106.

⁷⁰ Nisa, 4/19.

⁷¹ Süleyman İbnü'l Eşa's İbn İshak el-Ezdi e's-Sicistani Ebû Dâvûd, *Sünen*, Çağrı Yay. İstanbul 1992, Nikâh, 42; Ebu Abdullah Muhammed ibn Yezid İbn Mace, , *Sünen*, Çağrı Yay. İstanbul 1992 Nikâh, 51

⁷² İbn-i Mâce, “Sünen “ Nikâh,1

bir rol oynar. Bu itibarla kadına şiddetin önlenmesinde, kadınların da erkekler gibi Allah tarafından yaratıldığını dikkate alarak “Yaratandan ötürü yaratılanı sevmeyi”, kadınların aile hayatında eş olarak yaratıcının bize bir emaneti olduğunu, onlara merhamet ve şefkatle davranmak gerektiğini ve adaletli davranmada sorumluluk sahibi olmayı kazandıran dinî değerlerin önemli bir rolünün olacağı ifade edilebilir.

Kaynaklar

- Algül, Hüseyin (1986). *İslam Tarihi*, Gonca Yay., C.2, İstanbul.
- Altınay, Gül, Ayşe& Arat, Yeşim (2007). *Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet*, Punto Baskı Çözümleri, İstanbul.
- Bayraklı, Bayraktar (2002). *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur’an Tefsiri*, Bayraklı Yay., C5, İstanbul.
- Birişik, Abdülhamit (2006). “Kur’an-ı Kerimi Bilmek”, İslam’a Giriş (Edt. Hayati Hökeleli), Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara
- Dilmaç, Bülent (1999). "İlköğretim Öğrencilerine İnsani Değerler Eğitimi Verilmesi ve Ahlakî Olgunluk Ölçeği ile Eğitimin Sınanması" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul.
- Dındaş, Hamide (2008). "Kadına Yönelik Eş Şiddetinin Sosyo-ekonomik ve Yaşam kalitesi ile İlişkisi" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü*, Konya.
- Dökmen, Üstün (2000) *Evrenle Uyumlaşma Sürecinde Varolmak, Gelişmek, Uzlaşmak*, Sistem Yay., İstanbul.
- Ebü Dâvûd Süleyman İbnü’l Eşa’s İbn İshak el- Ezdi e’s–Sicistani (1992), *Sünen*, Çağrı Yay. İstanbul.
- Gücenmez, Sinem (2007). “Psikolojik Şiddet ve Psikolojik Şiddetle Mücadele Aracı Olarak Çalışan İlişkileri Yönetimi “ (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) , *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İzmir, İzmir.
- Fazlur Rahman (1987). *Ana Konularıyla Kur’an*, çev.: Alparslan Açıkgenç, Fecr Yay., Ankara.
- Hökeleli, Hayati (1998). *Din Psikolojisi*, TDV Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara.
- Hökeleli, Hayati (2008). *Psikolojiye Giriş*, Düşünce Kitabevi, Bursa.
- Hökeleli, Hayati (2011). *Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*, Timaş Yay, İstanbul.
- Ibn Mace, Ebu Abdullah Muhammed ibn Yezid (1992) , *Sünen*, Çağrı Yay. İstanbul

- Keskinoglu, Muhammet Şerif (2008). "İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerine Uygulanan Mesnevi Temelli Değerler Eğitimi Programının Ahlaki Olgunluğa ve Saldırganlık Eğitimine Etkisi" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul.
- Kılıç, Melike Nur (2009). "Kadına Yönelik Şiddet: Sosyo- Psikolojik Arka Plan, Manevi Boyut, Hukuki Boyutlar" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.
- Kuzudişli, Ali (2010). "Değer Nedir, Nasıl Oluşur?" <http://www.dinibil.com/default.asp?L=tr&mid=1033>, Erişim tarihi 16.02.2012.
- İbn Manzur (1995). *Lisanul Arab*, C.13, Beyrut.
- Maybek, Dicle Semehat (2009). "Kadına Yönelik Şiddete Ataerkil ve Feminist Kuramlar Açısından yaklaşım. Ankara İli Yenimahalle İlçesi Örneği" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.
- Mehmedoğlu, Ali Ulvi ve Yurdağül (2006). *Küreselleşme Ahlak ve Değerler*, Litera Yay., İstanbul.
- Mutlu, Funda (2006). "Aile İçi Şiddet Sürecinde Kadına Yönelik Şiddet Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü*, Elazığ.
- Mutluer, Sema (2006). "Özgüven Oluşumunda Manevi Değerlerin Rolü" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.
- Müslim, Ebu'l Hüseyin İbn Haccac el- Kuşeyri (1992) , el- Müsned'üs- Sahih, Çağrı Yay., İstanbul
- Peker, Hüseyin (1993). *Din Psikolojisi*, Sönmez Matba, Samsun
- Tarhan, Nevzat (2006). *Duyguların Dili*, Timaş Yay., Ankara.
- Tarhan, Nevzat (2011). *Güzel İnsan Modeli*, Timaş Yay., İstanbul.
- Tuğral, Süleyman (2008). *Kur'an'da Değerler Sistemi*, Ankara Okulu, Ankara.
- Uysal, Enver (2003). "Değerler Üzerine Bazı Düşünceler ve Bir Erdem Tasnifi Denemesi: İnsani Erdemler-İslami Erdemler", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.12, Sayı 1, Bursa.
- T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü, (2010). Türkiye'de Aile Değerleri Araştırması, www.athgm.gov.tr/.../kutuphane_61_Turkiyede_aile_degerleri.pdf, Erişim Tarihi: 15.02.2012.
- Yazır, Elmalılı Hamdi (1992). *Hak Dinî Kur'an Dili*, Azim Yay., C. 6, İstanbul.
- Yörük, Sevede (2010). "Kadına Yönelik Şiddet: Antalya Örneği" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü*, Antalya.
- Yörükoğlu, Atalay (1989). *Aile ve Çocuk*, İşbankası Yay., İstanbul.